

TÜRKİYE'DE İNSANLARA SALDIRAN THYSANOPTERA TÜRLERİ

İrfan TUNÇ*

ÖZET

Bazı Thysanoptera türleri kesin olarak bilinmeyen sebeplerle insanları sokup emmeye çalışırlar. Türkiye'de mevcut türlerden *Aeolothrips intermedius* Bagnal ve *Haplothrips bolacophilus* Priesner'un bu davranışı gösterdikleri tesbit edilmiştir. Bunların beslenme özellikleri, Türkiye'deki yayılışları ve konukçularına ilişkin bilgiler verilmiştir.

GİRİŞ

Bazı böceklerin (çeşitli sinek türleri, pire, tahtakurusu, bit, bazı hemipter türleri) insan kanı emerek beslendikleri herkes tarafından bilinmektedir. Bunların bazıları (bitler) bütün hayat dönemlerini insan vücudu üzerinde geçirdikleri halde, geri kalan diğerleri sadece belli zamanlarda ve genellikle kısa süreler için kan emmek üzere insanlara saldırırlar. Bu böcekler yaşayabilmek için belli dönemlerde insan veya sıcak kanlı hayvan kanı ile beslenmek zorundadırlar. Yegâne yaşama biçimleri budur.

Ancak bazı böcek gurupları da vardır ki asıl beslenme kaynağı insan olmadığı, sadece bitkiler veya küçük arthropodlarla veya her ikisiyle beslendikleri halde insanlara saldırma eğilimi gösterirler.

Bazı thysanopterlerin de bu tür davranışlar içine girdikleri literatürdeki çeşitli kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bunların insanları sokup kan emdikleri, bu sırada pire sokmasına benzer biçimde ağrılara yolaçtıkları ve deri üzerinde nokta halinde lekeler ve kızarıklıklar meydana getirdikleri kaydedilmiştir. Thysanoptera ile ilgili olarak halkın şikayet ettiği konulardan biri de bazen adeta bulutlar halinde oluşturdukları sürülerin şehirleri ve plajları istila ederek rahatsız etmeleridir. Göze, kulağa, ağız ve buruna girmeleri hatta çıplak vücut kısımlarının bunlarla kaplanması çeşitli ülkelerde karşılaşılan olaylardır (Bailey 1936; zur Strassen, 1972).

* Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Thysanoptera bitki özsuyu, pollen, mantar sporları ve diğer arthropodlar ile beslenen kısaca fitofag, avcı ve omnivor türlerden oluşan bir böcek takımıdır. Ülkemizde de şu ana kadar tespit edilmiş ve sayıları 150'ye yaklaşan türlerin büyük bir çoğunluğu fitofag, çok azı da predatör ve omnivordur. Diğer ülkelerde insanlara saldırdıkları tespit edilen ve Türkiye'de de bulunan Thysanoptera türleri arasında **Melanthrips fuscus** (Sulzer), **Limothrips cerealium** Haliday, **Taeniothrips inconsequens** (Uzel), **Thrips tabaci** Lindeman, **Karnyothrips flavipes** (Jones) yer almaktadır. Aşağıda bildirilen thysanopterlerin saldırgan davranışlarından ilk defa burada sözedilmektedir.

TÜRKİYE'DE TESPİT EDİLEN SALDIRGAN TÜRLER

Aeolothrips intermedius Bagnal

Beslenme Özellikleri

Aeolothrips cinsine bağlı thrips türleri küçük arthropodlarla beslenmeleri bakımından predatör olarak bilinmektedir.

Ancak bunun tamamen böyle olmadığı bazı türlerin en azından belli dönemlerde bitki özsuyu ve pollenle beslendiğine dair örnekler vardır. Nitekim **A. intermedius** larvaları üzerinde yapılan nispeten ayrıntılı bir çalışma, bu türün birinci dönem larvalarının bitkiyle beslendiğini ve hayvansal besine ihtiyaç duymadığını, fakat ikinci larva döneminin hayvansal besin almadıkça sonraki dönemlere geçemeyerek öldüğünü ortaya koymuştur (Derbenava, 1967).

Bu türün ergin döneminin beslenmesi ile ilgili sağlıklı bilgi mevcut değildir. Bununla beraber **A. intermedius**'un da dahil olduğu **fasciatus** gurubunda erginlerin fitofag olarak yaşabileceklerinden kuşkulandığıdır (Priesner, 1960). En azından bilinen şudur ki **Aeolothrips** erginlerinin beslenmek için olmasa bile yumurtalarını bırakmak için bitkilere ihtiyacı vardır. Zira bunlar bitkilerin sürgün, yaprak, çiçek v.b. kısımlarındaki dokular içine yumurtlamaktadır.

Türkiye'deki Konukçuları ve Yayılışı

Gerek literatürde yer alan bilgilere ve gerekse Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden toplanmış örneklerle bakılırsa **A. intermedius**'a çok çeşitli bitkilerde rastlanabileceği görülmektedir.

Bunlar, hububat, sebze ve yabancı otlardan meyva ve orman ağaçlarına kadar sıralanmaktadır. Ancak otsu bitkilerin daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Çiçekler üzerinde çok sayıda rastlanmakta ise de yapraklarda da bulunabilmektedir.

A. intermedius Türkiye'nin bütün bölgelerinde bulunmaktadır.

Saldırganlık Örnekleri

A. intermedius Türkiye'nin iki ayrı yerinde ve iki ayrı tarihte insan sokma olayında tespit edilmiştir. Bunlardan biri 19.9.1983 tarihinde Akçay'da (Edremit), diğeri ise 11.6.1986 tarihinde Antalya'da meydana gelmiştir.

Haplothrips bolacophilus Priesner

Beslenme Özellikleri

Beslenme özellikleri ile ilgili kesin bilgi yoktur. Ancak fitofag olduğuna ve otlarda (çimen) yaşadığına dair tahminde bulunulmuştur (Priesner, 1964).

Türkiye'deki Konukçuları ve Yayılışı

H. bolacophilus, şimdiye kadar yalnız Türkiye, Kıbrıs ve Yunanistan'da bulunmuştur (zur Strassen, 1968). Türkiye'de Marmara, Ege (Blunck, 1958; Cengiz, 1974) ve Akdeniz (Priesner, 1966) bölgelerinde rastlanmıştır. Gerek Türkiye ve gerekse dışında bulunduğu bitkiler yabancı otlardır.

Saldırganlık Örnekleri

H. bolacophilus Antalya'da 1986 yılında 25 Mayıs, 8 ve 15 Temmuz tarihlerinde, 1987 yılında ise 3 Ağustos tarihinde insan sokma davranışı göstermiştir.

TARTIŞMA

Ülkemizde insanlar saldırma eğiliminde olan Thysanoptera türlerinin bu ikisinden ibaret olmadığı kesindir. Saldırıda bulunduğu halde yakalanamamış başka türler de bulunmaktadır. Kuşkusuz yıllar geçtikçe liste uzayacaktır.

Gerek literatürden ve gerekse kendi gözlemlerimizden çıkan sonuca göre insanlara saldırma eğilimi gösteren Thysanoptera

türleri değişik beslenme huylarına sahiptir. Başka bir ifade ile bu eğilimi gösteren türler fitofag veya karnivor veya omnivor olabilir.

Sadece belli bazı türlerin değil, tahminler bir yana, kesin olarak bilinmeyen belli faktörlerin etkisinde olan her türün saldırganlık davranışı gösterebileceği anlaşılmaktadır.

Olayların daima sıcak yaz günlerinde meydana gelmiş olması, thripslerin su bulmak üzere insanlara konduğu ve bu sırada nemli deri yüzeyini yoklayarak ve sokarak insanları rahatsız ettiği iddiasını kuvvetlendirmektedir (Bailey, 1936; zur Strassen, 1972). Bu görüşe göre sıcakla birlikte düşük nem veya başka bir ifade ile havanın nemce doymamış olması thripsleri karşılaştıkları herhangi bir nemli yüzeye konmaya sevk etmektedir.

Thripslerin engileri ve deri üzerinde hareket etmeleriyle verdikleri rahatsızlık dışında insan sağlığını tehdit eder mahiyette hastalıkların yayılmasına yolaçıp açmayacakları kesin olarak bilinmemektedir. Ender olarak karşılaşılan ve büyük ihtimalle tesadüfi olan bu saldırıların böyle bir boyutu olabileceği şimdilik yalnız bir şüpheden ibaret kalmaktadır.

SUMMARY

THYSANOPTERA ATTACKING MAN IN TURKEY

Some species of Thysanoptera are known to attack man for not exactly determined reasons. **Aeolothrips intermedius** Bagnal and **Haplothrips bolacophilus** Priesner are such species in Turkey. First is an omnivorous species distributed all over the country on various plants, the second is probably a phytophagous species with unknown hosts and limited distribution.

LİTERATÜR

- Bailey, S.F., 1936. Thrips Attacking Man. Can. Ent. 68, 95-98.
- Blunck, H., 1958. Thysanopteren aus der Türkei. Beitr. Ent. 8 (1-2), 98-114.
- Cengiz, F., 1974. İzmir ve Manisa Dolaylarında Bağlara Arız Olan Thysanoptera Türleri, Tanınmaları, Konukçuları, Zararları ve Tabii Düşmanları Üzerinde Araştırmalar. Zir. Müc. Zir. Kar. Gen. Müd. Tek. Bül. 22, İzmir, 86 s.
- Derbeneva, N.N., 1967. New Data on the Biology and Structure of Preimaginal Phases and Stages of Predatory Thrips **Aeolothrips intermedius** Bagnal (Thysanoptera, Aeolothripidae). Ent. Rev. 46 (3), 377-386.

- Priesner, H., 1960. A Monograph of the Thysanoptera of the Egyptian Deserts. Pub. Ins. Des. Egypt. Cairo. 549 pp.
- Priesner, H., 1964. Ordnung Thysanoptera. Akademie Verlag. Berlin. 242 pp.
- Priesner, H., 1966. Zur Kenntnis der Thysanopteren der Türkei II. *Pols. Pis. Ent.* 36 (5), 63-74.
- zur Strassen, R., 1968. Nomenklatorische und Faunistische Bemerkungen über Einige Westpalaearktische **Haplothrips**-Arten. *Rev. Esp. Ent.*, 43 (3-4), 631-644.
- zur Strassen, R., 1972. Über **Limothrips cerealium**, die "Gewitterfliege" *Nat. Mus.* 102 (9), 336-342.